

ПЕДАГОГІКА

УДК 378.147:159.9]:[378.22:37.015]

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-28>**Оксана АЛЕКСЄВА,***orcid.org/0000-0003-3719-6775*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки

*Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»**(Полтава, Україна) alekseevaoksana36@gmail.com***Вікторія ШВИРКА,***orcid.org/0000-0001-6954-4661*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки

*Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»**(Полтава, Україна) vshvyrka@gmail.com***SOFT SKILLS ЯК ЧИННИК ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ
ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Статтю присвячено проблемі підготовки майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук до професійної мобільності на основі формування у майбутніх викладачів навичок *soft skills*. Актуальність означеної проблеми зумовлена суспільними трансформаціями – глобалізацією, інтеграцією, геополітичними перетвореннями, цифровізацією та швидкістю «старіння» інформації, що спричиняють зміни у видах і способах трудової діяльності та спонукають професіоналів бути готовими до освоєння професійних інновацій, адаптуватися до нових умов трудової діяльності або опанувати нову професію чи фах. Проведений контент-аналіз феномену «професійна мобільність» фахівця продемонстрував різноаспектність поглядів науковців на це складне міждисциплінарне явище та дозволив виявити основні його риси, а також з'ясувати, що професійна мобільність завжди детермінована специфікою та умовами професійної діяльності.

Феномен професійної мобільності майбутнього магістра освітніх, педагогічних наук розглянуто з позицій компетентнісного підходу як сукупність сформованих загальних і фахових компетентностей і в контексті актуальних для самореалізації професіонала трудових навичок майбутнього, зокрема «м'яких», тобто *soft skills*. Виявлено структуру професійної мобільності майбутнього викладача ЗВО (особистісний, когнітивний, комунікативний та діяльнісний взаємообумовлені компоненти) та визначено ключові для педагога навички *soft skills* (когнітивна гнучкість, емоційний інтелект, навички ефективної комунікації, робота в команді, лідерство, критичне мислення, креативність, самоменеджмент), які забезпечать його професійну мобільність.

А також у статті представлено деякі аспекти формування *soft skills* під час професійної підготовки майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Ключові слова: професійна мобільність, «*soft skills*», «*hard skills*», загальні та фахові компетентності, майбутні магістри освітніх, педагогічних наук, майбутні викладачі ЗВО.

Oksana ALEKSIEIEVA,*orcid.org/0000-0003-3719-6775*

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Pedagogy

Luhansk Taras Shevchenko National University

*(Poltava, Ukraine) alekseevaoksana36@gmail.com***Viktoriia SHVYRKA,***orcid.org/0000-0001-6954-4661*

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Pedagogy

Luhansk Taras Shevchenko National University

(Poltava, Ukraine) vshvyrka@gmail.com

SOFT SKILLS AS A FACTOR IN PREPARING FUTURE MASTERS OF EDUCATIONAL AND PEDAGOGICAL SCIENCES FOR PROFESSIONAL MOBILITY IN MODERN CONDITIONS

The article is devoted to the problem of preparing future master degree holders of educational and pedagogical sciences for professional mobility on the basis of developing soft skills in future teachers. The urgency of this issue is based on social transformations – globalization, integration, geopolitical transformations, digitalization and the speed of information «aging» – which cause changes in the types and methods of work and encourage professionals to be ready to master professional innovations, adapt to new working conditions or learn new profession or specialty. The conducted content analysis of the phenomenon of «professional mobility» of a specialist demonstrated the diversity of scholars' views on this complex interdisciplinary phenomenon and allowed to identify its main features, as well as to find out that professional mobility is always determined by the specifics and conditions of professional activity.

The phenomenon of professional mobility of a future masters of educational and pedagogical sciences is considered from the standpoint of a competence-based approach as a set of formed general and professional competencies and in the context of the labor skills of the future, in particular, soft skills, which are relevant for the self-realization of a professional. The structure of professional mobility of a future university lecturer (personal, cognitive, communicative and activity interdependent components) is revealed and the key soft skills for a lecturer (cognitive flexibility, emotional intelligence, effective communication skills, teamwork, leadership, critical thinking, creativity, self-management) that will ensure his/her professional mobility are identified.

The article also presents some aspects of soft skills formation during the professional training of future masters of educational and pedagogical sciences at the State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University».

Key words: professional mobility, «soft skills», «hard skills», general and professional competencies, future masters of educational and pedagogical sciences, future university lecturers.

Постановка проблеми. Глобалізаційні зміни у світі, стрімкий розвиток науки, нових інформаційних технологій, що зумовлює швидкий темп «старіння» інформації та підвищує її значущість у життєдіяльності кожної особистості, а також призводить до зміни способів діяльності, висувають нові вимоги до фахівців різних галузей. Сучасне українське суспільство своїм вектором розвитку обрало входження в європейський інформаційний, соціополітичний і соціокультурний простір і потребує висококваліфікованих спеціалістів, здатних конкурувати в умовах ринкової економіки, інформаційно-технологічного розвитку. Очевидно, що ці завдання першочергово мають вирішуватися системою освіти, зокрема вищою, яка повинна підготувати компетентного професіонала з новим типом нестандартного мислення, здатного ефективно й творчо розв'язувати поставлені перед ним професійні завдання, для якого неперервність освіти упродовж життя стане пріоритетом саморозвитку та запорукою успішної соціалізації в умовах невизначеності. Відтак, актуалізується проблема адаптації особистості до сучасних умов та мобільності фахівця як його готовності й здатності до освоєння нових професійних завдань, нових спеціальностей чи взагалі професійної переорієнтації, що виникають під впливом науково-технічних, технологічних, соціальних, геополітичних тощо перетворень.

Британський філософ А. Тойнбі (Тойнбі, 1995) сформулював закон «виклику й відповіді»: щойно перед суспільством виникає нова проблема

(виклик) часу, воно формує рішення (відповідь), яке впливає на подальший поступ людства. Так в суспільстві формуються нові соціальні устрої, види діяльності як способи адаптації особистості до швидкозмінних умов.

Згаданий закон, на нашу думку, досить вдало корелює з феноменом «професійна мобільність» (ПМ): нині саме ПМ стає викликом для професіонала, а сформована готовність до неї – відповіддю, яка дозволяє успішно реалізувати себе в контексті соціально-економічних, соціополітичних та соціокультурних світових трансформацій.

Питання ПМ наразі актуальні для всіх галузей професійної освіти, оскільки в сучасному світі знання стають транскордонним та транснаціональним явищем. Та особливого значення це набуває в підготовці майбутніх викладачів закладів вищої освіти, які провадитимуть свою професійну діяльність у ЗВО різного профілю та повинні мати сформовані знання, уміння, навички, розвинуті компетентності та здібності.

Згідно з компетентнісним підходом в освіті для кожної галузі знань визначено відповідні інтегральні, загальні та фахові компетентності, які чітко прописані в Національній рамці кваліфікації, Стандарти вищої освіти, професійних стандартах на групи професій, на основі яких розробляються освітньо-професійні програми (ОПП), реалізація яких спрямована на формування в здобувачів освіти й майбутніх фахівців не лише фундаментальних та професійно зорієнтованих знань і вмінь, а й здатності успішно здійснювати профе-

сійну діяльність. Тут ідеться не лише про базові фахові компетентності (*hard skills* – «тверді», професійні навички), а й про навички, які стають підґрунтям ефективної професійної самореалізації спеціаліста будь-якого фаху, основою його конкурентоспроможності в сучасних умовах: це швидка адаптивність до мінливості в соціумі й стресостійкість, що породжує необхідність ухвалювати обґрунтовані рішення й брати на себе відповідальність, установлювати ефективні комунікативні контакти на різних рівнях взаємодії (міжособистісні, з колективом, владними структурами, громадськістю), проявляти емпатію, бути лідером, розвивати здатність працювати в команді, уміти конструктивно вирішувати конфлікти, займатися постійним професійним розвитком, навчатися протягом життя тощо. Такі навички в педагогічному дискурсі наразі називають «м'якими», «гнучкими», «соціальними», «метапредметними», «універсальними», тобто *soft skills*, і їх формування у фахівця під час підготовки в ЗВО, а надалі удосконалення в процесі безперервної самоосвіти постає необхідною умовою професійної мобільності.

Аналіз досліджень. Проблема ПМ різнопланово й досить глибоко вивчена в філософському, соціологічному, економічному, психолого-педагогічному аспектах. Емпіричне вивчення процесів мобільності як соціальних переміщень в філософсько-соціологічному контекстах розпочалося з середини ХХ ст. у Великобританії та Швеції і продовжилося американськими дослідниками (С. Ліпсет, Р. Бендікс, П. Блау, О. Данкен, Д. Фрезерман, Р. Хаузер тощо). З позицій функціонального підходу аналіз ПМ як соціального явища здійснили вперше Е. Дюркгейм та М. Вебер, а продовжили П. Бурдьє, Д. Голдторп, Р. Еріксон та українська дослідниця Н. Коваліско. Як економічну категорію мобільність розглядають і як рух робочої сили, і як здатність професіоналів змінювати місце роботи, регіон чи сферу діяльності (М. Долішній, С. Злупко, Є. Іванченко, Н. Коваліско, Т. Токарський). У психологічному контексті ПМ розглядають як готовність і здатність фахівця швидко оволодівати новими технологіями для успішної роботи (В. Ковальова, Л. Карамушка, Л. Орбан-Лембрик, Т. Прохоренко). У педагогічному науковому дискурсі вітчизняними дослідниками вивчалися різні аспекти окресленого феномену: теоретичні основи формування ПМ фахівців із середньою спеціальною та вищою освітою (А. Ващенко, Є. Іванченко, Н. Кожемякіна, Н. Ничкало, В. Радкевич, Г. Яворська); мобільність особистості в контексті фахової підготовки

(офіцерів – А. Ващенко, економістів – Є. Іванченко, менеджерів-аграріїв – Н. Кожемякіна); особливості академічної мобільності в сучасних глобалізаційних умовах, психолого-педагогічні чинники розвитку ПМ, формування професійної компетентності як основи розвитку мобільності майбутніх фахівців в умовах неперервної вищої освіти (Н. Бахмат, Н. Брижак, Є. Іванченко, Ю. Клименко, Т. Кузьміч, Н. Латуша, Р. Пріма, Л. Сушенцева, І. Хом'юк, І. Шпекторенко, Н. Чернуха, В. Юрченко тощо); формування готовності майбутніх педагогів до ПМ та професійного саморозвитку, ПМ як показник якості педагогічної освіти (І. Богданова, А. Ващенко, І. Герасимова, Н. Дячок, Є. Іванченко, О. Лапіна, В. Фрицюк тощо); формування ПМ майбутніх магістрів педагогіки вищої школи (Н. Коробко).

На значущості навичок *soft skills* у формуванні успішного й конкурентоздатного професіонала зосереджено увагу багатьох дослідників. Так, психолого-педагогічну концепцію *soft skills* з центральним поняттям «емоційний інтелект» запропонували зарубіжні вчені Д. Карузо, Дж. Майер, П. Селовей, а сутність і базові складники «м'яких навичок» описали С. Бойд, Р. Болстад, К. Двек, Г. Клекстон, Г. Пауелл, Д. Пачаурі, П. Снейп, Р. Хіпкінс, М. Чамберс, А. Ядав. До проблеми формування *soft skills* зверталися й українські вчені, особливо активно в останні десятиліття. Так, сутність окресленого феномену, його роль у професійному становленні та кар'єрному зростанні особистості різного фаху в сучасних умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій вивчали В. Євтушенко, К. Коваль, А. Мозгова, Г. Мозгова, С. Наход, Л. Немець, В. Радкевич, Н. Тілікіна, Ю. Федорова тощо. У контексті формування фахових і загальних компетентностей здобувачів вищої освіти різних напрямків підготовки *soft skills* вивчали О. Гридчук, Олександр Кірдан та Олена Кірдан, В. Кут, О. Лободина, Т. Медвідь, О. Попадич тощо; практичний досвід та умови формування таких навичок у педагогів в освітньому процесі ЗВО досліджували А. Бобро, Н. Каньоса, Д. Ковальова, Н. Коляда, О. Кравченко, І. Мачуліна, О. Семенов, Т. Смагіна, Л. Сорокіна, І. Тимофєєва, О. Шуневич тощо; проблемам формування універсальних навичок ХХІ ст. у процесі практичної підготовки майбутніх викладачів ЗВО присвятили свої дослідження В. Стинська, Л. Прокопів, Л. Серман тощо.

Однак попри вивченість даного феномену в психолого-педагогічному дискурсі, слід зазначити, що питання формування *soft skills* у майбутніх викладачів ЗВО з метою їх готовності до ПМ не знахо-

дять системного відображення в педагогічній теорії і практиці й потребують ґрунтовного вивчення.

Актуальність окресленої в статті проблеми посилюється, на нашу думку, зростаючими вимогами суспільства до ролі сучасного викладача в професійній підготовці фахівця, об'єктивною потребою в розширенні профілю підготовки майбутніх викладачів ЗВО, формуванням в них готовності до вирішення широкого спектру професійних завдань та досі існуючою традиційною системою навчання, яка орієнтована переважно на формування фахових вузькоспеціальних компетентностей і недостатньо спрямована на набуття тих компетентностей, що дозволяють гнучко й оперативно вирішувати професійно-педагогічні завдання.

Мета статті – обґрунтування актуальності формування soft skills у майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук як складника професійних компетентностей, необхідних для професійної мобільності.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося нами раніше, в умовах глобалізаційних змін та в епоху інформаційних технологій вимоги до сучасного фахівця значно зросли і вимагають адаптації професіонала для успішної трудової діяльності. Задача системи освіти – виявити ключові компетентності фахівця ХХІ ст., необхідні для його самореалізації, і запровадити в освітню практику програми з їх розвитку й формування під час професійної підготовки.

За результатами дослідження Future Work Skills 2020 («Трудові навички майбутнього 2020»), проведеного ще в 2011 р. незалежною комерційною дослідницькою групою «Інститут майбутнього» (IFTF), визначено 10 актуальних «трудова навички майбутнього» (ten work skills for the future): створення змісту (sense-making) – уміння виявляти глибинний зміст явища для ухвалення рішень; соціальний інтелект (social intelligence) – здатність правильно інтерпретувати поведінку людей для встановлення ефективною міжособистісної взаємодії й успішної соціальної адаптації; нові й адаптивні погляди (novel and adaptive thinking) як уміння міркувати поза межами діалектичного формалізму для пошуку шляхів вирішення проблем; крос-культурна компетентність (cross-cultural competency) як готовність до сприйняття спільного й відмінного в різних культурах, здатність сприймати нові культурні контексти; обчислювальне міркування (computational thinking) – здатність перетворювати велику кількість інформації на абстрактні поняття, акцентуючи увагу на головному, будувати власні міркування; новітня медіаграмот-

ність (new media literacy) як уміння критично оцінювати й розвивати контент, вправно користуватися медіаресурсами; трансдисциплінарність (transdisciplinarity) як єдність знань за межами конкретних дисциплін – інтеграція різноманітних форм і методів для розв'язання пізнавальних чи професійних проблем; дизайн-мислення (design mindset) – вирішення поставлених завдань на основі творчого підходу, креативності; когнітивне управління (cognitive load management) – уміння ефективно проводити аналітико-синтетичний аналіз інформації для зосередження на головному; віртуальне співробітництво (virtual collaboration) – уміння створювати ефективне віртуальне професійне середовище (Future Work Skills, 2020).

Ці навички постають як необхідні в умовах інтеграції для успішної професійної діяльності фахівця будь-якого профілю, який має бути готовий як до фізичних переміщень в соціумі, наприклад як під час воєнної агресії РФ в Україні, коли мільйони наших громадян вимушені були виїхати з країни й адаптуватися до нових умов життя, так і до соціокультурної взаємодії в різних суспільних інституціях, зокрема й в освіті. Відтак, ідеться про готовність індивіда до соціальної й професійної мобільності. Зазначене, цілком зрозуміло, є актуальними і для майбутнього викладача ЗВО.

ПМ розглядається як складник соціальної мобільності. «Мобільність» (лат. mobilis – рух, швидке переміщення) – здатність до швидкого пересування, рухливість; здатність швидко орієнтуватись у ситуації, знаходити шляхи вирішення проблем (Великий тлумачн. словник сучасної укр. мови, 2005: 682).

Аналіз сутності та структури дефініції «професійна мобільність» свідчить про різноаспектність у поглядах науковців на цю наукову проблему. Проведений контент-аналіз дозволив виявити, що окреслений феномен розглядається як:

- сукупність різних характеристик особистості та форм її поведінки, що проявляються в умовах професійних змін (Пілецька, 2013: 369);
- здатність до зміни професійної належності фахівця і готовність особистості працювати в умовах динамічних змін в рамках нової спеціалізації (Безпалько, 2012; Семенов, Кожем'якіна, 2020: 18);
- інтегративна характеристика фахівців, що визначає їхню готовність і здатність до інноваційних перетворень власної особистості й навколишнього світу (Червоненко, 2022: 218);
- здатність і готовність суб'єкта до опанування новими технологіями для здобуття додаткових знань і умінь, які забезпечують

ефективність трудової діяльності (Куйбіда, Шпекторенко, 2018: 14);

- критерій професійної компетентності для виконання нестандартних завдань (Arnold, 1991; Shelton, 2005);

- одна з цільових домінант вищої професійної освіти, що має інтегративний характер (Іванченко, 2005; Сушенцева, 2016);

- системна якість фахівця, що містить низку знань, умінь, здібностей, особистих якостей, ціннісних орієнтацій, що виявляються у внутрішній свободі, вмінні відкинути стереотипи та нестандартно аналізувати й бачити ситуацію, творчо та креативно її вирішувати (Прохоренко, 2007: 168);

- внутрішній (мотиваційно-інтелектуально-вольовий) потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації й діяльнісного реагування в динамічних умовах (як соціальних, так і суто професійних) відповідно до власних життєвих позицій; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем (Пріма, 2010).

Отже, ПМ фахівця передбачає: наявність високого рівня узагальнених професійних знань, особистих якостей і ціннісних орієнтацій, що визначають готовність і здатність професіонала до опанування новими технологіями, до інноваційних перетворень власної особистості як передумови професійної активності, суб'єктності, гнучкої орієнтації в доборі методів творчого розв'язання фахових проблем для забезпечення ефективності трудової діяльності (зміни виду праці) в умовах суспільних і професійних динамічних змін.

ПМ завжди детермінована специфікою та умовами професійної діяльності. Сутність ПМ в педагогіці, на нашу думку, полягає більш у здатності викладача адаптуватись до нових професійних умов та освітніх інновацій, здійснювати на основі педагогічного самопізнання особистісний розвиток для ефективної професійної самореалізації, кар'єрного просування, ніж у зміні професії.

Беручи за основу дослідження Н. Дячок (Дячок, 2020: 72), де науковиця розглядає ПМ педагога в контексті неперервної педагогічної освіти, що, безсумнівно, є актуальним для сучасного світу та системи професійної освіти, виділимо структуру ПМ майбутнього викладача ЗВО, зазначаючи, що всі компоненти взаємопов'язані й взаємообумовлені: особистісний компонент (мотивація на

досягнення успіху в освітній діяльності, готовність до професійного саморозвитку й самореалізації, відкритість до освітніх інновацій); когнітивний і комунікативний компоненти (сформованість системи фахових і загальних компетентностей, усвідомлення необхідності власної педагогічної діяльності в мультикультурному суспільстві на засадах гуманізму, толерантності, партнерської взаємодії); діяльнісний компонент (активність викладача в реалізації професійних функцій, його вмотивованість, постійна реалізація програми професійного самовдосконалення).

Наразі метою підготовки майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук у ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (ЛНУ) за освітньо-професійною програмою (ОПП) «Педагогіка вищої школи»¹ («ПВШ») є набуття здобувачами освіти загальних і фахових компетентностей, фундаментальних та професійно зорієнтованих знань і умінь для успішного здійснення професійної діяльності в освітній галузі; підготовка фахівців, які зможуть, ґрунтуючись на новій філософії вищої освіти, професійно застосовувати на практиці сучасні методи та форми викладання у закладі вищої освіти, творчо й ефективно розв'язувати комплексні дослідницько-інноваційні науково-освітні проблеми.

Особливості формування ПМ майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук визначаються вже умовами вступу: на ПВШ мають право вступати абітурієнти з дипломом за освітніми рівнями «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», здобутий за іншою спеціальністю (напрямом підготовки), тобто йдеться про перехресний вступ.

Аналіз мотиваційних листів вступників останніх років до ЛНУ продемонстрував, що кількість абітурієнтів, які бажають продовжити освіту на другому (магістерському) рівні вищої освіти за ОПП «ПВШ» на основі отриманої непедагогічної спеціальності збільшилася. Так, за період з 2021 до 2023 рр. вступниками були бакалаври та спеціалісти напрямків підготовки «праця та професійне навчання» з кваліфікацією інженера-будівельника за спеціальністю «технології будівельних конструкцій, виробів та матеріалів»; «автомобілі та автомобільне господарство» з кваліфікацією інженера автотранспорту; «гірництво», «екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», «міжнародні відносини» тощо. Також абітурієнти зазначали в мотивах вступу, що бажають опанувати педагогіку для

¹ З освітньо-професійною програмою можна ознайомитися на сайті ЛНУ за покликанням: https://drive.google.com/file/d/1ju4LsrkPJOD6z0gG3Vexu0HRI_T8WLNf/view

подальшого працевлаштування в освітній установі як викладача, керівника; для набуття здібностей та навичок міжособистісної взаємодії і комунікації; для самореалізації в житті й бізнесі, бо мають наміри, наприклад, відкрити власну школу, яка навчатиме основам підприємницької діяльності тощо. Відтак, можемо стверджувати, що вступники вже орієнтовані на ПМ і свідомо обирають ОПШ, які можуть їм в цьому допомогти, а значить, освітній процес в ЗВО має бути спрямований на формування необхідних фахових і загальних компетентностей для професійної самореалізації.

У контексті нашого дослідження нас цікавлять саме загальні компетентності, зокрема здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях, застосовувати кращі практики у професійній діяльності; здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність виявляти, ставити та ефективно розв'язувати проблеми, генерувати нові ідеї (креативність), володіти навичками критичного мислення; здатність до міжособистісної взаємодії, володіння комунікативними навичками; здатність діяти соціально відповідально й свідомо на основі етичних міркувань, толерантності та поваги до культурної різноманітності; здатність працювати в міжнародному контексті; здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології тощо. Саме ці загальні компетентності наразі є визначальними для успішності професіонала в сучасних суспільних умовах глобалізації, інтеграції, полікультурності, інформатизації та цифровізації і їх формування покладено в основу ОПШ «ПВШ» ЛНУ, яку розроблено відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національної рамки кваліфікації (постанова КМУ від 23.11.2011 р. № 1341, зі змінами від 25.06.2020 р. № 519), Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (Наказ МОН України від 11.07.2019 р. № 977), Стандарту вищої освіти України. Другий (магістерський) рівень, галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність – 011 Освітні, педагогічні науки. (Наказ МОН від 11.05.2021 р. № 520), Професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (Наказ Мінекономіки України від 23.03.2021 р. № 610) та Рекомендацій щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми, затвердженої Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17.11.2020 р.

Саме в цих «Рекомендаціях...» надано перелік навичок, які разом з фаховими компетентностями визначають успішність випускника ЗВО на своєму робочому місці: «навички комунікації, лідерство, здатність брати на себе відповідальність і працювати в критичних умовах, уміння вирішувати конфлікти, працювати в команді, управляти своїм часом, здатність логічно й системно мислити, креативність тощо» (Рекомендації, 2020: 20). Отже, йдеться про soft skills як навички, уміння та розвинуті особистісні якості як доповнення професійних, які дозволяють бути успішним фахівцем у професійній діяльності в сучасних умовах.

Не маючи на меті в статті з'ясувати сутнісні характеристики цих універсальних навичок спеціаліста XXI ст., зазначимо, що цілком зрозуміло, що для різних видів діяльності пріоритетними є різні види soft skills.

Для педагогічної професії, зокрема й для ефективно-викладацької діяльності у ЗВО, на основі вимог до сучасного фахівця нами визначено такі soft skills, які вважаємо визначальними для сформованості готовності майбутнього магістра-викладача до ПМ відповідно до визначених нами складників цього феномену (особистісний, когнітивний, комунікативний та діяльнісний компоненти):

- *навички ефективно-ї комунікації* для встановлення суб'єкт-суб'єктної партнерської взаємодії (вербальне і невербальне спілкування; монологічні виступи (усні й письмові – звіти, тези, статті тощо); візуалізація інформації; активне слухання; спілкування в цифровому інформаційному просторі, тощо);
- *емоційний інтелект* для розуміння власних емоцій і здобувача освіти чи будь-якого учасника освітнього процесу з метою врахування емоційних станів у встановленні продуктивної комунікації та усунення непродуктивних емоційних станів, забезпечення стресостійкості;
- *робота в команді* для встановлення взаємодії (зокрема й під час дистанційного навчання, коли дана технологія надає широкі інструменти для командної роботи, але відсутня «жива» комунікація) на основі спільної мети та злагодженості дій усіх учасників із дотриманням спільної стратегії, а також із заохоченням відмінностей між людьми та здоровою конкуренцією;
- *лідерство* як уміння контролювати та спрямовувати інших на основі авторитетності й власного прикладу досягнення мети; формувати взаємодію через організаційний ланцюг, зокрема й делегуючи повноваження; оцінювати, мотивувати, заохочувати та дисциплінувати здобувачів освіти, створювати команди, вирішувати конфлікти та формувати бажану культуру організації співпраці;

- *самоменеджмент* як уміння раціонально (тайм-менеджмент) та якісно організувати роботу, розподілити час та особистісні фізичні й психологічні ресурси; здійснити правильну постановку цілей і завдань, планування через пріоритетність;

- *когнітивна гнучкість* як здатність переходити від одного завдання до іншого, змінювати спосіб мислення, адаптуватись до нових неочікуваних ситуацій та умов;

- *критичне мислення* як здатність оцінювати інформацію і як здатність ухвалювати самостійні обґрунтовані рішення й брати на себе відповідальність за них;

- *креативність* як здатність генерувати нові ідеї, віднаходити й застосовувати нестандартні прийоми для розв'язання освітніх завдань.

Наразі в освітній практиці ЗВО існує два підходи до формування навичок *soft skills*: один – навчати безпосередньо шляхом уведення курсу в межах варіативного чи обов'язкового компонента ОПП; інший – використовувати освітній потенціал дисциплін у поєднанні з неформальною освітою. В освітньому процесі ЛНУ освітній компонент «Soft Skills сучасного фахівця»² визначено як обов'язковий в ОПП «ПВШ» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Освітній компонент (ОК) розрахований на 3 кредити, 90 годин (лекції – 12 годин, практичні заняття – 12 годин, самостійна робота – 66 годин). Мета курсу: формування в майбутніх фахівців різного профілю загальних компетентностей як важливого складника професійної компетентності сучасного фахівця, системи знань щодо універсальних умінь та навичок, актуальних для будь-якого виду діяльності та необхідних для реалізації життєвих планів, професійної кар'єри в умовах надшвидкої зміни ринку праці, соціокультурних та технологічних викликів XXI ст.; створення умов для формування відповідних *soft skills* (уміння та навички ефективного спілкування, емоційний інтелект, робота в команді, лідерство, критичне мислення, креативність, самоменеджмент).

Завдання курсу: сприяння розумінню сутності та значущості *soft skills* у професійній діяльності сучасного фахівця; розвиток особистісної динаміки студентів; сприяння формуванню універсальних навичок XXI ст. *soft skills* – ефективна комунікація, емоційний інтелект, критичне мислення, креативність, лідерство, уміння працювати в команді, самоменеджмент; формування здат-

ності до самоорганізації; сприяння набуттю майбутніми фахівцями досвіду співпраці та кооперації з іншими; сприяння опануванню інструментами професійно-особистісного саморозвитку.

Слід зазначити, що в практиці організації освітнього процесу в ЛНУ для підготовки майбутніх магістрів освітніх, педагогічних наук до ПМ *soft skills* формуються наскрізно: як під час вивчення матеріалу зазначеного обов'язкового

ОК, так і в ході вивчення інших обов'язкових і вибіркового ОК ОПП «ПВШ», причому розвиток *soft skills* передбачає зміну форматів та технологій взаємодії викладача та майбутніх магістрів, яким, звичайно, цікаві не традиційні форми проведення занять, а інноваційні (лекція-візуалізація, лекція-дискусія, презентація, метод кейс-стаді, робота в малих групах, тренінгові заняття, майстер-класи, ділові ігри, проектування проблемних ситуацій у командній взаємодії, самостійна робота з джерелами інформації науково-пошукового та творчого характеру, складання структурно-логічних схем, опорних конспектів, створення інфографік, ментальних карт тощо), у ході застосування яких і формуються критичність мислення, лідерські якості, емпатія, навички ефективної діалогічної комунікації та взаємодії в команді, самоменеджменту; когнітивна гнучкість, креативність, тобто «м'які навички» *soft skills*, які наразі вважаються основою для успішної професійної самореалізації викладача та його готовності до ПМ.

Висновки. Виходячи з того, ПМ характеризується готовістю фахівця до різних змін, його пластичністю й самореалізацією в професійній діяльності, досягненням стабільних високих освітніх результатів на основі сформованих у майбутнього магістра освітніх, педагогічних наук загальних і фахових компетентностей, резюмуємо, що формування професійно мобільного сучасного викладача (і в значенні «переміщення», і в значенні кар'єрного «зростання») базується на розвитку в нього вищезазначених у статті навичок *soft skills*, які забезпечуватимуть реалізацію усіх структурних компонентів ПМ (особистісного, когнітивного, комунікативного та діяльнісного). Тоді ПМ виступатиме і як мета якісної підготовки майбутніх викладачів ЗВО, і як критерій її результативності. Не претендуючи на вичерпність висвітлення окресленої проблеми в нашій науковій розвідці, зазначимо, що подальші перспективи досліджень у цьому напрямку можуть стосуватися розробки й презентації навчально-методичного матеріалу для формування навичок *soft skills* в освітньому процесі ЗВО, спрямованому на підготовку магістрів-педагогів.

² З силабусом освітнього компонента можна ознайомитися на сайті ЛНУ за покликанням: <https://drive.google.com/drive/folders/1W6DS6AM82foIjaYLNkQmA0nalyOSfjDW>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Компоненти професійної мобільності майбутніх соціальних педагогів. *Вісник психології і соціальної педагогіки*: зб. наук. пр. Київ. 2012. Випуск 7. URL : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._Випуск_7.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. Том VIII. 1728 с.
3. Дячок Н.В. Професійна мобільність як показник якості педагогічної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*: зб. наук. пр. 2020. № 33 (1). URL : <http://surl.li/mnbn>.
4. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К. Д. Ушинського, Одеса, 2005, 250 с.
5. Каньоса Н.Г. Формування гнучких навичок студентів у закладах вищої освіти. *Сучасні технології початкової освіти : реалії та перспективи* : зб. наук. пр. 2020. № 2. С. 86–91.
6. Куйбіда В. С., Шпекторенко І. В. Професійна мобільність та проблеми професіоналізації персоналу публічного управління: монографія. Київ : НАДУ, 2018. 256 с. С. 13–16.
7. Пілецька Л. С. Психологічна сутність професійної мобільності особистості. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ: ЛАДО, 2013. Випуск 40 (1). С.368–371.
8. Пріма Р. М. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2010. 466 с.
9. Прохоренко Т. Г. Професійна мобільність як фактор професійної успішності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2007. Випуск 4 (35). С.167–174.
10. Рекомендації щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми. Затверджено Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти 17 листопада 2020 р.: ТОВ «Український освітнянський видавничий центр “Оріон”». Київ. URL : <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Рекомендації-щодо-застосування-критеріїв-оцінювання-якості-ОП.pdf>
11. Семенов О. М., Кожем'якіна І. В. Розвиток професійної мовно-мовленнєвої компетентності вчителя початкової школи: теорія і практика: монографія. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. URL : <http://surl.li/mnqmh>
12. Сушенцева Л. Л. Професійна мобільність як умова професійного становлення особистості в сучасному соціокультурному просторі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців*: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Київ-Вінниця. 2016. Вип. 44. URL : <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/535>
13. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії: Скорочена версія томів: I-VI Д. Ч. Сомервелла. Київ : Основи, 1995. Т. 1. 614 с.
14. Червоненко К. С. Формування професійної мобільності майбутніх соціальних працівників в процесі волонтерської діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2022. Вип. 85. URL : <http://surl.li/mnonb>
15. Arnold R. et al. Educating for a Change. Toronto : Between the Lines Press, 1991. 156 p. P. 13–19. URL : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED336628.pdf>
16. Future Work Skills 2020. URL : https://www.academia.edu/14823623/Future_Work_Skills_2020
17. Shelton C., Yang J. and Liu Q. Managing in an Age of Complexity: Quantum Skills for the New Millennium. *International Journal of Human Resources Development and Management*, 2005. P. 127–141.

REFERENCES

1. Bezpalko, O. V. (2012). Komponenty profesiinoi mobilnosti maibutnix sotsialnykh pedahohiv [Components of professional mobility of future social teachers]. *Visnyk psykholohii i sotsialnoi pedahohiky: zb. nauk. pr. Kyiv*. Vyp. 7. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Zbirnyk_nauk_prats_№7. [in Ukrainian].
2. Busel, T.V. (Ed.). (2005). Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy: 250000 [Great explanatory dictionary of the Ukrainian language: 250000]. Perun, Tom VIII. 1728 s. [in Ukrainian].
3. Diachok, N. V. (2020). Profesiina mobilnist yak pokaznyk yakosti pedahohichnoi osvity. [Professional mobility as an indicator of the quality of pedagogical education]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika* : zb. nauk. pr. № 33 (1). URL : <http://surl.li/mnbn>. [in Ukrainian].
4. Ivanchenko, Ye. A. (2005). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnix ekonomistiv u protsesi navchannia u vyshchikh navchalnykh zakladakh [Formation of professional mobility of future economists in the process of training in higher educational institutions]: dys... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Pivdenoukrainskyi derzh. pedahohichnyi un-t im. K. D. Ushynskoho, Odesa, 250 s. [in Ukrainian].
5. Kanosa, N. H. (2020). Formuvannia hnuchkykh navychok studentiv u zakladakh vyshchoi osvity [Formation of flexible skills of students in institutions of higher education]. *Suchasni tekhnolohii pochatkovoї osvity : realii ta perspektyvy* : zb. nauk. pr. № 2, 86–91. [in Ukrainian].
6. Kulbida, V. S. & Shpektorenko, I. V. (2018). Profesiina mobilnist ta problemy profesionalizatsii personalu publicnogo upravlinnia [Professional mobility and problems of professionalization of public administration personnel] : monohrafiia. Kyiv : NADU, 13–16. [in Ukrainian].

7. Piletska, L.S. (2013). Psykholohichna sutnist profesiinoi mobilnosti osobystosti. [Psychological essence of professional mobility of the person]. *Aktualni problemy psykholohii*, Vypusk 40 (1). S.368–371. [in Ukrainian].
8. Prima, R. M. (2010). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnoho fakhivtsia pochatkovoї osvity [Theoretical and methodological principles of formation of professional mobility of the future specialist of primary education]: dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Lutsk, 466 s. [in Ukrainian].
9. Prokhorenko, T.G. (2017). Profesiina mobilnist yak faktor profesiinoi uspishnosti [Professional mobility as a factor of professional success]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*, 4 (35), 167–174 [in Ukrainian].
10. Rekomendatsii shchodo zastosuvannia kryteriiv otsiniuvannia yakosti osvitnoi prohramy. Zatverdzheno Natsionalnym ahentstvom iz zabezpechennia yakosti vyshchoї osvity 17 lystopada 2020 r. (2020). [Recommendations regarding the application of criteria for evaluating the quality of the educational program. Approved by the National Agency for Quality Assurance of Higher Education on November 17, 2020.]: TOV «Ukrainskyi osvitianskyi vydavnychiy tsentr “Orion”». Kyiv, 2020. 66 s. URL : <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/Рекомендації-щодо-застосування-критеріїв-оцінювання-якості-ОП.pdf> [in Ukrainian].
11. Semenog, O. M. & Kozhemiakina, I. V. (2020). Rozvytok profesiinoi movno-movlennievoї kompetentnosti vchytelia pochatkovoї shkoly: teoriia i praktyka [Development of professional speech and language competence of primary school teachers: theory and practice]: monohrafiia. Sumy : Vydavnytstvo SumDPU imeni A. S. Makarenka. URL : <http://surl.li/mnqmh> [in Ukrainian].
12. Sushentseva, L. L. (2016). Profesiina mobilnist yak umova profesiinoho stanovlennia osobystosti v suchasnomu sotsiokulturnomu prostoriv [Professional mobility as a condition for the professional formation of an individual in the modern socio-cultural space]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy : zb. nauk. pr.* Kyiv-Vinnytsia. 2016. Vyp. 44. URL : <https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/0564/535> [in Ukrainian].
13. Toinbi, A. Dzh. (1995). Doslidzhennia istorii [Study of history] : Skorochena versiia tomiv: I-VI D. Ch. Somervella. Kyiv : Osnovy, 1995. T. 1. 614 s. [in Ukrainian].
14. Chervonenko, K. S. (2022). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v protsesi volonterskoї diialnosti [Formation of professional mobility of future social workers in the process of volunteering]. *Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy: zb. nauk. pr. / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova.* Kyiv: Vydavnychiy dim «Helvetyka», Vyp. 85. URL : <http://surl.li/mnonb> [in Ukrainian].
15. Arnold, R. et al. (1991). Educating for a Change. Toronto : Between the Lines Press, 13–19. URL : <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED336628.pdf>
16. Future Work Skills 2020. URL : https://www.academia.edu/14823623/Future_Work_Skills_2020
17. Shelton, C., Yang, J. & Liu, Q. (2005). Managing in an Age of Complexity: Quantum Skills for the New Millennium. *International Journal of Human Resources Development and Management*, P.127–141.